

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ**

ART AND DESIGN

№ 3 (11), 2020

Наукове фахове видання

Періодичність виходу: 4 рази на рік

Дата заснування: грудень 2017 р.

Київ 2020

**Засновником журналу «ART AND DESIGN» є
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ**

**№3 (11)
2020**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія KB №23248–13088 Р від 19.04.2018р.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 993 від 24.07.2002 р.
DOI: 10.30857/2617-0272.2020.3.

**ISSN: 2617-0272
eISSN: 2617-0280**

Журнал зареєстровано в Міжнародному центрі періодичних видань (ISSN International Centre, Париж, Франція).

Журнал **включено до переліку наукових фахових видань України (категорія Б)**, Наказ МОН України від 16.07.2018 №775 (зі змінами від 07.11.18 № 1218): мистецтвознавство (17.00.05, 17.00.06, 17.00.07), технічні науки (05.02.01, 05.18.19); спеціальності 022, 023, 132, 182.

Журнал розміщено в **міжнародних наукометричних базах**, репозитаріях та пошукових системах: Index Copernicus, Crossref, Directory of Open Access scholarly Resources (ROAD), Google Scholar The Journals Impact Factor (JIF), Research Bible, Scientific Indexing Services (SIS), Scientific Journal Impact Factor (SJIF), Ulrich's Periodicals Directory, WorldCat, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Україніка наукова.

**Засновник і
видавець:**

Київський національний університет технологій та дизайну
Україна, 01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченко, 2

Головний редактор:

КОЛОСНІЧЕНКО М. В., д.т.н., професор

Заступники

КРотова Т. Ф., д. мист., професор

головного редактора:

ПАШКЕВИЧ К. Л., д.т.н., професор

Тематична спрямованість журналу «ART and DESIGN»: соціально-гуманітарні та культурологічні проблеми мистецтвознавства, методологічні питання дизайну; проблеми історії, теорії і практики дизайну та художньо-проектної культури; стилістика та художньо-образні засоби дизайн-діяльності; сучасні концепції та тенденції розвитку різних напрямів дизайну (арт і фешн-дизайну, фото-, відео-, web-, motion-дизайну, графічного дизайну, дизайну архітектурного середовища) тощо. Видання орієнтоване на науковців, докторантів, аспірантів, а також науково-педагогічних працівників і фахівців з дизайну та мистецтвознавства.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченко, 2, корп. 1, к. 1-0289

тел./факс: +38 (044) 256-21-32

e-mail: artdesign@knutd.edu.ua

website: <http://artdesign.knutd.edu.ua>

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного університету технологій та дизайну, протокол №1 від 28.08.2020 р.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за переклад, достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Передруки та переклади статей дозволяються лише за згодою автора (-ів) та редакції.

Відповідальний секретар редакції: КРИВОНОС О.О.

ЗМІСТ

1.	КОЛОСНІЧЕНКО М.В., НІКОЛАЄВА Т.В. КАФЕДРА ХУДОЖНЬОГО МОДЕЛЮВАННЯ КОСТЮМУ (до 90-ої річниці Київського національного університету технологій та дизайну)	10
2.	ОСТАПЕНКО Н.В., ПАШКЕВИЧ К.Л. КАФЕДРА ЕРГОНОМІКИ І ПРОЕКТУВАННЯ ОДЯГУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ (до 90-ої річниці Київського національного університету технологій та дизайну)	18
3.	ГУЛА Є.П. Сучасний графічний дизайн: специфіка інтегральної природи творчості	25
4.	KOLISNYK O.V., OCHERETNA L.V., YAKOVLEV M.I., KOLOSNIICHENKO O.V., PASHKEVICH K.L., KRETOVA O.M. Tendencies and art techniques in contemporary comic book graphic design	34
5.	КИСІЛЬ С.С., АБИЗОВ В.А., АГЛІУЛЛІН Р.М. Структура моделі сучасного внутрішнього середовища цивільних будівель	46
6.	КОВАЛЬОВА М.М., ЦЮ ЧЖУАНЮЙ Імпресіоністичні тенденції в китайському олійному живопису першої половини ХХ століття	55
7.	КОСТОГРИЗ Ю.О., ГЕРАСИМЕНКО О.Д., ШМАГАЛО Р.Т., ПАШКЕВИЧ К.Л. Покази моделей одягу швейних підприємств України в 1940–1960-ті роки	66
8.	КУКІЛЬ Л.Л. Антропоморфні образи маскаронів у львівській архітектурно-декоративній пластиці ХІХ – початку ХХ століття	78
9.	МИХАЛЕВИЧ В.В. Графіка обкладинок одеської сатиричної періодики кінця ХІХ – початку ХХ століття	89
10.	СТУЛЬНІКОВА Ю.О. Універсальність орнаментально-графічної мови сучасної витинанки	98
11.	ХАРЧЕНКО А.В. Стильовий синтез як перспективний метод у формуванні сучасного жіночого образу	111
12.	ЧУЧУК С.М. Соціальна знакова система візуального простору міст в контексті діалогу культур Сходу і Заходу	123
13.	ШАРКІНА А.Г. Практики гриму в fashion-інноваціях: специфіка, функції	132
14.	АРАБУЛІ С. І., КИЗИМЧУК О. П., АРАБУЛІ А. Т., ВЛАСЕНКО В. І., БАЙЗІК В., ОЧЕРЕТНА Л. В., ТУНАК М. Інтер'єрний текстиль з екрануючими властивостями до дії електромагнітного випромінювання	145

УДК 766:050

МИХАЛЕВИЧ В.В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

DOI:10.30857/2617-0272.2020.3.7.

ГРАФІКА ОБКЛАДИНОК ОДЕСЬКОЇ САТИРИЧНОЇ ПЕРІОДИКИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Мета. Дослідити особливості художнього оформлення обкладинок і сторінок сатиричних видань Одеси кінця ХІХ – початку ХХ ст. Визначити розвиток та загальні риси дизайну одеської сатиричної періодики кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Методологія. Методологія дослідження ґрунтується на компаративному та історичному методах, що допомагають прослідкувати відповідну ретроспективу розвитку дизайну сатиричної періодики. Застосований мистецтвознавчий аналіз дає змогу дослідити, виявити, порівняти та описати особливості художнього оформлення певних видань.

Результати. На основі прикладів та опрацьованих літературних джерел визначено графічно-стилістичні та технічні особливості художнього оформлення обкладинок і сторінок сатиричної періодики Одеси кінця ХІХ – початку ХХ ст. Проаналізовано дизайн обкладинок таких журналів як: «Пчелка», «Крокодил», «Бомба». З'ясовано, що в розглянутих виданнях не дотримувались єдиної стилістики графічного матеріалу, але це не заважало загальному художньому оформленню. Найчастіше сатиричні журнали мали симетричну ієрархічну композицію обкладинки з обмеженою поліхромною палітрою. Простежено розвиток гумористично-сатиричних видань від простих листків з карикатурами до журналів з якісним художнім оформленням. Визначено смислове навантаження візуального матеріалу аналізованих сатиричних видань.

Наукова новизна. Визначені загальні особливості художнього оформлення обкладинок і сторінок сатиричних видань Одеси кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Практична значущість. Наведені дані стосовно оформлення обкладинок та сторінок сатиричних журналів Одеси кінця ХІХ – початку ХХ ст. допоможуть в розумінні традицій українського графічного дизайну.

Ключові слова: сатиричне видання; оформлення; композиція; обкладинка; типографіка; шрифт; логотип; ілюстрація; карикатура.

Вступ. Своєрідною захисною реакцією мешканців Одеси на трагічні події (голод, війна, революція) кінця ХІХ – початку ХХ ст. був гумор. Цей гумор найяскравіше проявився у місцевій сатиричній періодиці кінця ХІХ – початку ХХ ст. Не дивлячись на складнощі, заборони, цензуру, постійні зміни політичних курсів, видавцям вдавалося творити вільну пресу. Як результат, початок ХХ ст. в Одесі ознаменувався розвитком сатиричної періодики. Одеські видавці розуміли, що одним з головних факторів вдалого видання є його оформлення. Вони співпрацювали з відомими дизайнерами та ілюстраторами-карикатуристами для того щоб зробити свої видання більш оригінальними та привабливими. Тому ми спостерігаємо в

одеській сатиричній періодиці приклади дизайну європейського рівня початку ХХ ст.

Загалом дане питання є не дуже вивченим у науковій літературі України, особливо, що стосується оформлення обкладинок одеських гумористичних видань кінця ХІХ – початку ХХ ст. Тому ми вважаємо, що дана проблематика є актуальною, особливо для розуміння українських традицій в дизайні видавничої справи України, а також для практичного застосування кращих, на нашу думку, українських – європейських зразків оформлення обкладинок минулого ст. в сучасному макетуванні друкованих та електронних видань.

Аналіз попередніх досліджень: Відзначимо дослідження мистецтвознавця Є. Демченко стосовно ілюстративного

наповнення радянської сатиричної преси Одеси періоду Першої російської революції. Також науковець простежує відмінності в дизайні додатків та часописів, що класифікує дані видання за типами [4]. Дослідники О. Киянська, С. Луцик, Е. Яворська висвітлюють біографічну діяльність художників та видавців Одеси початку ХХ ст. [6; 8]. Конструктивний історичний та бібліографічний аналіз одеської сатиричної преси кінця ХІХ – початку ХХ ст. знаходимо у наукових розвідках Г. Божко [3], Н. Сидоренко [9], Т. Щурової [11]. Цінними виявилися наукові розвідки науковців Н. Зікун [5] та О. Хобти [10], що досліджують деякі композиційні, смислові та семантичні значення візуального наповнення періодики Одеси перших десятиліть ХХ ст. Зокрема Н. Зікун ґрунтовно дослідила кольорову гаму обкладинок одеських журналів початку ХХ ст. Корисними для дослідження були праці В. Лесняка [1], Р. Ланди [2], В. Улісеса [7], присвячені дизайну періодичних друкованих видань. Не дивлячись на наукову цінність наведених посилань, хочеться відмітити, що вони обмежено розглядають проблематику художнього оформлення в даній тематиці.

Постановка завдання. Визначити загальні особливості художнього оформлення обкладинок і сторінок сатиричних журналів Одеси кінця ХІХ – початку ХХ ст. Дослідити розвиток в дизайні сатиричної періодики Одеси кінця ХІХ – початку ХХ ст. на прикладах конкретних часописів.

Результати дослідження. До гумористично-сатиричної періодики Одеси досліджуваного періоду можна віднести: журнали, часописи, газети, альманахи, гумористичні альбоми, літературні збірники – усе те, що має відповідний зміст, художнє оформлення та включає карикатури.

До 70-х р. ХІХ ст. в Одесі взагалі не було сатиричної преси. Тільки після відміни попередньої цензури 1865 року почали з'являтися листки з карикатурами на

місцевих громадян, що не мали особливого художнього оформлення. Перше гумористичне видання – збірник «Шпилька» з низькою художньою якістю з'являється на початку 1870-х (під цією ж назвою у 1906 році вийде сатиричний журнал).

Значимо, що найчастіше ілюстративний матеріал в періодиці аналізованого періоду друкувався за допомогою літографії та цинкографії при ручному наборі. У багатьох виданнях якість дрібних деталей малюнків та типографіки була не найкраща. Для основного тексту часто використовували рублені шрифти (гротескні), а також нову антикву; в титулах, заголовках та друкованій рекламі були популярні рисовані шрифти стилю «модерн». Ілюстративний матеріал міг бути різноманітним: лінійним малюнком декору, світлотіньовою реалістичною композицією, фотографією або фотоколажем. Не зважаючи на еkleктичність, шпальти виглядають гармонійно, де поєднується візуальний матеріал в єдине композиційне ціле, що не перевантажує дизайн видання. Поля в тодішніх часописах були відносно великі, формат – різноманітний (гостів тоді ще не було), наприклад, журнал «Бомба» – 35 x 25 см, газета «Одесский листок» – 47 x 32,5 см.

Центральним елементом сатиричних журналів була обкладинка. Загальний опис оформлення обкладинки українських журналів початку ХХ ст. надає дослідниця Н. Зікун: «Обкладинка, крім функції маніфестування програмних особливостей часопису, використовувалася й для розміщення контенту. Постійними її елементами у верхній частині, або так званому шпигелі, були: назва, котру нерідко супроводжувала заголовна віньєтка; підзаголовок (самоназва), дата виходу, номер (число), ціна. Центральне місце відводилося так званому топовому ілюстративному матеріалові номера – карикатурі або сатирично-героїчному малюнку, виконаним у кольорі, які

втілювали загальну ідею номера. Лейтмотив зображення зазвичай підтримували й розвивали вербальні сатиричні публікації видання» [5, С. 32].

Наприклад, обкладинки до альманахів «Авто в облаках», «Седьмое покрывало» художника С. Фазіні яскраві авангардні в манері кубістів (рис. 1).

Найчастіше композиція обкладинок була симетричною та мала послідовну ієрархію елементів дизайну: заголовок, підзаголовок, ілюстрація, вихідні дані (іноді головна ілюстрація над заголовком). Зустрічаються асиметричні обкладинки, але зі збереженням ієрархічності. Наприклад, оригінальна асиметрична обкладинка журналу «Начало», де зміст виноситься на першу сторінку (рис. 2). Також цей прийом застосовують в журналі «Пчелка».

Загалом з кінця XIX – на початку XX ст. з'являлося та зникало багато різних одеських гумористичних видань, тому навести усі гумористично-сатиричні видання тієї пори вкрай важко. Нерідко видання виходило лише одним або двома номерами за відсутністю прізвищ видавців та художників після чого закривалося. Часто творці періодики працювали під псевдоніми, що змінювалися у різних виданнях.

Хочеться виділити гумористичний журнал «Пчелка» (рис. 3), який заснував відомий одеський видавець та винахідник М. Фрейденберг. Журнал складався з 8–12 сторінок оповідань та філь'єтонів, друкувався зошитом, обкладинкою слугував перший аркуш з карикатурами, перша та четверта сторінки були кольорові. Заголовок «Пчелка» на обкладинці уявляє з себе логотип видання. Напис виконаний рукописним стилізованим «модерним» шрифтом з вплетеним рослинним орнаментом. Біля напису іноді розміщувався малюнок бджоли. Слоган під назвою виконаний по хвилеподібній лінії, що надає легкості сприйняття відповідної тематики

журналу. Праворуч від назви на стилізованому блоці розташовані дрібним шрифтом вихідні дані. Під верхньою частиною композиції практично на усю сторінку розміщується головна титульна ілюстрація. Обкладинка виглядає лаконічно.

Видавець журналу Фрейденберг розумів, що публіці подобається яскрава кольорова обкладинка. Також він прискіпливо відносився до візуального рівня видання та актуальності карикатур, тому запрошував молодих талановитих художників-ілюстраторів та дизайнерів, таких як: М. Чемоданов, Л. Пастернак, М. Вербель та інші.

Треба зазначити, що кольорові обкладинки для тодішньої Одеси були в новинку. Зазвичай колірна гама була обмеженою, зважаючи на технічні та фінансові труднощі видавців. Загалом, як додаткові – це були відкриті локальні кольори (червоний, синій), що привертати увагу та збільшували контраст у потрібних місцях на шпальтах.

Характеристику кольору видань аналізованого періоду надає науковець Н. Зікун: «Сатиричні журнали зазвичай друкували кількома фарбами, серед яких домінувала червона. Гнітючі сірі й чорні барви використовували для зображення ворогів, натомість білий і червоний спектр – для відтворення позитивного образу героя. Червоний колір також символізував революційність атмосфери» [5, С. 32].

З початку XX ст. в одеській пресі відбувається значний розвиток та збільшення накладів періодики. Насамперед це стосується сатиричних видань з політичним змістом, що вміщують багато ілюстративного матеріалу – карикатур та шаржів. Але були гумористичні видання, що не торкались політичних тем. Наприклад, видання «Новый Одесский Сатирик» (1908), яке в основному було присвячено відносинам жінок та чоловіків.

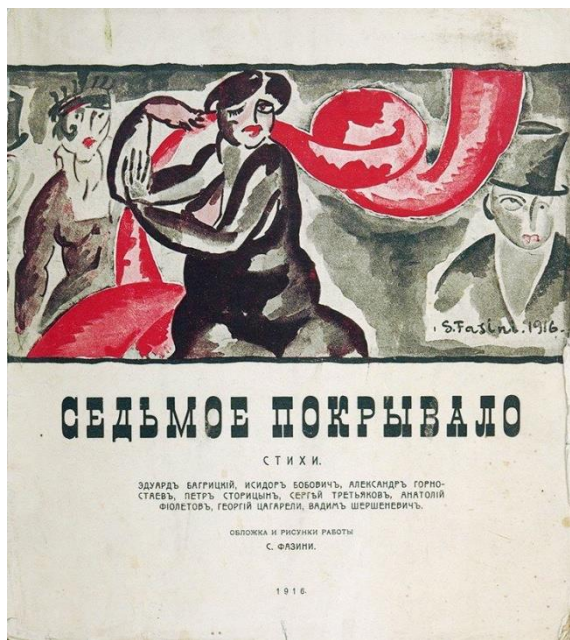

Рис. 1. Обкладинка видання «Седьмое покрывало» (1916 р.)

Рис. 2. Обкладинка видання «Начало» (1907 р.)

Рис. 3. Обкладинка видання «Пчелка» (1884 р.)

Рис. 4. Обкладинка видання «Одесский листокъ» (1911 р.)

Розуміння розвитку сатиричного видання в часі демонструє приклад додатків до «Одесского листка» (рис. 4) та «Одесских новостей», що виходять у 1905 році. Науковець Є. Демченко характеризує сатиричний додаток до газет як журнал з 4–

16 ілюстрованих сторінок, що не мав щільної обкладинки. Спочатку додаток до газет представляв з себе набір фотографій, що ілюстрував газету. Поступово додатки ставали самостійними виданнями-журналами та включали сатиричні рубрики.

Більшість цих видань була чорно-біла [4, с. 46]. З часом до аналогічних сатиричних часописів додавався колір, а основою ставали більш високохудожні ілюстрації та карикатури.

Проаналізуємо дизайн двох, на наш погляд, найпоказовіших одеських сатиричних журналів початку ХХ ст., а саме «Крокодила» та «Бомбы».

Однією з найзначущих подій у сфері української видавничої діяльності сатири став випуск одеського «Крокодила» (рис. 5). Це видання стало показовим для наступної української та російської сатиричної преси, завдяки творчій групі видавців, редакторів, письменників, а особливо художників. Наприклад дослідник С. Луцік в книзі

«Одесский журнал «Крокодил» і його автори: Избранные страницы (1911–1912)» зазначає, що загальний рівень політичної сатири в часописі «Крокодил», як літературної, так і графічної, був незрівнянно вище, сміливіше, розумніше, гостріше, ніж сьогодні [8].

«Крокодил» щотижневик (1911–1912 рр.), видавець Б. Фліт (псевдонім «Незнакомец»). Журнал дотримувався демократичного спрямування. Художники «Крокодила» не скупилися на критику та висміювання міської влади, бюрократії, хабарництва, особливостей «одеської мови», пияцтву, незмінному репертуару театрів тощо. Також у журналі піднімалися питання антисемітизму.

Рис. 5. Обкладинка видання «Крокодил» (1911 р.)

Рис. 6. Обкладинка видання «Бомба» (1917 р.)

Логотипом журналу слугував графічний малюнок крокодила, що розміщувався у верхній частині обкладинки. Зліва від логотипу був штамп, а знизу назва «Крокодилъ», що виконана рубленим шрифтом із «комічно» деформованими літерами. Під назвою надано вихідні дані.

Уся центральна та нижня частина обкладинки відводилась під головну тематичну карикатуру. Не дивлячись на центровану композицію, обкладинка виглядає динамічною завдяки графічним та кольоровим контрастам.

У виданні «Крокодил» карикатури, заставки, віньєтки, фотоетюди, ілюстрації кумедно з сатиричною інтонацією показують смішні фрагменти одеського життя – модниць, франтів, пияк, міщан, ледарів, чиновників, за що журнал постійно піддавався утискам та неодноразово був оштрафований.

Перейдемо до аналізу оформлення наступного журналу «Бомба» (1917–1919 рр.) (рис. 6), видавцем якого був також Б. Фліт.

Верхній блок обкладинки журналу включає титульний заголовок «Бомба», що виконаний рубленим шрифтом із закругленими кутами та підкреслено великою літерою «Б». Під назвою невеликим кеглем розміщується слоган. Шрифтова композиція включає гротескну фігуру сатира, що сидить праворуч від назви, склавши копита на бомбі з підпаленим гнітом. Низ та центр композиції обкладинки займає велика актуальна ілюстрація.

Журнал був кольоровим (найчастіше з другою червоною фарбою) та виходив з великою кількістю ілюстрацій на 16 сторінках. Набір тексту йшов у два рядки, на кожній сторінці розташовувалось дві-три карикатури. Теми журналу змінювались в залежності від актуальних подій. Ілюстрації піднімають гострі соціальні, політичні, економічні та військові питання того часу. Карикатури відрізняються характерною гостротою та експресивною манерою. Регулярно з'являються шаржи на

художників, письменників та суспільних діячів в рубриці «Зверинець».

Висновки. Можна підсумувати, що з кінця XIX – на початку XX ст. поступово починає складатися певна система якості одеських сатиричних видань, від рекламних додатків з однією – двома карикатурами до високохудожніх, таких як «Бомба» та «Крокодил», журналів європейського рівня. Загальна характеристика дизайну гумористично-сатиричної періодики Одеси кінця XIX – початку XX ст. має такі особливості: по-перше, в більшості це невеликі за обсягом газети або журнали, переважно кольорові, з класичною ієрархічною композицією обкладинки (великий заголовок-логотип, вихідні дані, головна ілюстрація на усю сторінку, що гротескно зображує відомих персонажів та актуальні події); по-друге, враховуючи індивідуальну манеру кожного художника-дизайнера, сатиричні журнали не мали єдиної стилістики візуального матеріалу, вони були насичені декором, шрифтами, карикатурами, шаржами, різними ілюстраціями та фотопортретами. Не дивлячись на еkleктизм, візуальний матеріал не перевантажував дизайн часописів та часто відрізнявся високим художнім рівнем виконання та гармонійністю. Перспективи подальших наукових розвідок можуть бути пов'язані з більш детальним дослідженням графічного наповнення одеських сатиричних журналів початку XX ст.

Література

1. Landa R. Graphic Design Solutions. Hampshire: Cengage Learning, 2018. 480 p.
2. Ulysses V. Structuring Design: Graphic Grids in Theory and Practice. Salenstein: NIGGLI, 2019. 176 p.
3. Божко А. Одесские сатирические и юмористические издания второй половины XIX – начала XX века. Дом князя Гагарина. Сборник научных статей и публикаций. Одесса: Моряк, 2007. № 4. С. 85–105.

4. Демченко Е. Сатирическая пресса Украины 1905–1907 гг. Київ: Наук. думка, 1980. 142 с.

5. Зикун Н. Композиційно-оформлювальні особливості українського сатиричного видання початку XX ст. Вісник Книжкової палати. Київ, 2016. № 5. С. 31–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2016_5_10 (дата звернення: 17.06.2020).

6. Киянская О., Яворская Е. Одесский сатирический журнал «Бомба»: из материалов уголовного дела журналиста Бориса Флита.

Вестник РГГУ. 2018. № 1. С. 23–30. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/odesskiy-satiricheskiy-zhurnal-bomba-iz-materialov-ugolovnogo-dela-zhurnalista-borisa-flita/viewer> (дата звернення: 25.05.2020).

7. Лесняк В. Відтворення шрифтової спадщини: 40 оригінальних шрифтів. Київ: ArtHuss, 2020. 160 с.

8. Луцки С. Одесский журнал «Крокодил» и его авторы: Избранные страницы (1911–1912). Одесса: ОКФА, 1998. 260 с.

9. Сидоренко Н. Сатирично-гумористична преса Одеси кінця XIX століття. Образ. 2018. № 1. С. 100–110. URL: http://obraz.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/12_SydorenkoNat.pdf (дата звернення: 14.06.2020).

10. Хобта О. Мистецька періодика Одеси другого десятиріччя XX ст.: історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості: автореф. дис. .. канд. філол. наук: спец. 10.01.08 Журналістика. Київ, 2005. 18 с.

11. Щурова Т. «И светло, и легко, и отраднo...». Дерибасовская-Ришельевская: Одесский альманах. Одесса: ПЛАСКЕ, 2012. № 50. С. 314–318.

References

1. Landa, R. (2018). *Graphic Design Solutions*. Hampshire: Cengage Learning [in English].

2. Ulysses, V. (2019). *Structuring Design: Graphic Grids in Theory and Practice*. Salenstein: NIGGLI [in English].

3. Bozhko, A. (2007). *Odesskie satiricheskie i yumoristicheskie izdaniya vtoroy poloviny XIX – nachala XX veka. Dom knyazyga Gagarina. Sbornik nauchnykh statey i publikatsiy* [Odessa satirical and humorous editions of the second half of the XIX – early XX century. House of Prince Gagarin. Collection of scientific articles and publications]. Odessa: Moryak. 4. 85–105 [in Russian].

4. Demchenko, E. (1980). *Satiricheskaya pressa Ukrainyi 1905–1907 gg.* [Satirical press of Ukraine 1905–1907]. Kyiv: Nauk. dumka [in Russian].

5. Zykun, N. (2016). *Kompozytsiino-oformliuvalni osoblyvosti ukrainskoho*

satyrychnoho vydannia pochatku XX stolittia. [The compositional and design features of the Ukrainian satirical vision of the ear of the XX century]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*. Kyiv. 5. 31–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2016_5_10 (last accessed 17.06.2020) [in Ukrainian].

6. Kiyanskaya, O., Yavorskaya, E. (2018). *Odesskiy satiricheskiy zhurnal «Bomba»: iz materialov ugovnogo dela zhurnalista Borisa Flita*. [Odessa satirical magazine «Bomba»: from the materials of the criminal case of the journalist Boris Flit]. *Vestnik RGGU*. 1. 23–30. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/odesskiy-satiricheskiy-zhurnal-bomba-iz-materialov-ugolovnogo-dela-zhurnalista-borisa-flita/viewer> (last accessed 25.05.2020) [in Ukrainian].

7. Lesniak, V. (2020). *Vidtvorennia shryftovoi spadshchyny: 40 oryhnalnykh shryftiv*. [Reproduction of font heritage: 40 original fonts.]. Kyiv: ArtHuss [in Ukrainian].

8. Lushchik, S. (1998). *Odesskiy zhurnal «Krokodil» i ego avtory: Izbrannye stranitsy (1911–1912)*. [Odessa magazine «Krokodil» and its authors: Selected pages (1911–1912)]. Odessa: OKFA [in Russian].

9. Sydorenko, N. (2018). *Satyrychno-humorystychna pressa Odesy kintsia XIX stolittia* [Satirical and humorous press of Odessa of the end of the XIX century] *Obraz*. 1. 100–110. URL: http://obraz.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/12_SydorenkoNat.pdf (last accessed 14.06.2020) [in Ukrainian].

10. Khobta, O. (2005). *Mystetska periodyka Odesy druhoho desiatorychchia XX st.: istoryko-funktsionalnyi aspekt ta interpretatsiini osoblyvosti* [Art periodicals of Odessa of the second decade of the XX century: historical and functional aspect and interpretive features]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. 18 [in Ukrainian].

11. Shchurova, T. (2012). «Y svetlo, y lehko, y otрадnо...» [And light, and easy, and gratifying ..]. *Derybasovskaia-Ryshelevskaia: Odesskiy almanakh*. Odessa: PLASKE. 50. 314–318 [in Russian].

GRAPHICS OF COVERS OF ODESSA SATIRICAL PERIODICALS OF THE END OF XIX – THE BEGINNING OF XX CENTURY

МЯКХАЛЕВУЧ В.В.

Borys Grinchenko Kyiv University

Purpose. Investigate the features of the design of covers and pages of satirical publications in Odessa in the late XIX – early XX century. Identify the development and general features of the design of satirical periodicals of Odessa in the late XIX – early XX centuries.

Methodology. The research methodology is based on comparative and historical methods that help to trace the relevant retrospective of the development of satirical periodicals. Applied art analysis allows to explore, identify, compare and describe the features of the design of certain publications.

Results. On the basis of examples and the processed literary sources graphic-stylistic and technical features of artistic design of covers and pages of satirical periodicals of Odessa in the late XIX – early XX centuries are defined. The design of covers of such magazines as «Pchelka», «Crocodil», «Bomba» is analyzed. It was found that the considered editions did not follow a single style of graphic material, but this did not interfere with the overall design. Most satirical magazines had a symmetrical hierarchical cover composition with a limited polychrome palette. The development of humorous and satirical publications from simple leaflets with caricatures to magazines with high-quality art design is traced. The semantic load of the visual material of the analyzed satirical editions is determined.

Scientific novelty. The general features of artistic design of covers and pages of satirical editions of Odessa of the end of XIX – the beginning of XX century are defined.

Practical significance. The given data

ГРАФИКА ОБЛОЖЕК ОДЕССКОЙ САТИРИЧЕСКОЙ ПЕРИОДИКИ КОНЦА XIX – НАЧАЛА XX ВЕКА

МИХАЛЕВИЧ В.В.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

Цель. Исследовать особенности художественного оформления обложек и страниц сатирических изданий Одессы конца XIX – начала XX в. Определить развитие и общие черты дизайна одесской сатирической периодики конца XIX – начала XX в.

Методология. Методология исследования основана на компаративном и историческом методах, помогающих проследить соответствующую ретроспективу развития дизайна сатирической периодики. Примененный искусствоведческий анализ позволяет исследовать, обнаружить, сравнить и описать особенности оформления определенных изданий.

Результаты. На основе примеров и обработанных литературных источников определены графически-стилистические и технические особенности художественного оформления обложек и страниц сатирической периодики Одессы конца XIX – начала XX в. Проанализирован дизайн обложек таких журналов как «Пчелка», «Крокодил», «Бомба». Установлено, что в рассмотренных изданиях не соблюдали единой стилистики графического материала, но это не мешало общему художественному оформлению. Чаще всего сатирические журналы имели симметричную иерархическую композицию обложки с ограниченной полихромной палитрой. Прослежено развитие в дизайне юмористических изданий от простой газеты до популярного журнала с качественным художественным оформлением. Определена смысловая нагрузка визуального материала анализируемых сатирических изданий.

Научная новизна. Определены общие особенности художественного оформления обложек и страниц сатирических изданий Одессы конца XIX – начала XX в.

Практическая значимость. Приведенные данные по оформлению обложек и страниц

concerning the design of covers and pages of satirical magazines of Odessa of the end of XIX – the beginning of XX century will help in understanding of traditions of the Ukrainian graphic design.

Keywords: *satirical edition; design; composition; cover; typography; font; logo; illustration; caricature.*

сатирических журналов Одессы конца XIX – начала XX века помогут в понимании традиций украинского графического дизайна.

Ключевые слова: *сатирическое издание; оформление; композиция; обложка; типографика; шрифт; логотип; иллюстрация; карикатура.*

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРА:

<https://doi.org/10.30857/2617-0272.2020.3.7>

Михалевич Віктор Вадимович, канд. культурології, доцент кафедри образотворчого мистецтва, Київський університет імені Бориса Грінченка, ORCID 0000-0003-4847-5833, **e-mail:** v.mykhalevych@kubg.edu.ua

Цитування за ДСТУ: Михалевич В. В. Графіка обкладинок одеської сатиричної періодики кінця XIX – початку XX століття. *Art and design*. 2020. №3. С. 89–97.

Citation APA: Mykhalevych, V. V. (2020) Graphics of covers of Odessa satirical periodicals of the end of XIX – the beginning of XX century. *Art and design*. 3. 89–97.